

Interview

Francine Mestrum over mondialisering en armoede

“Milleniumdoelstellingen gaan niet over de spelregels van de wereldeconomie”

24

Vorig jaar publiceerde onderzoekster en andersmondialiste Francine Mestrum het boek *‘De rattenvanger van Hameln. De Wereldbank, armoede en ontwikkeling’*. Dat is een kritische en grondige analyse van het huidige discours en beleid van de Wereldbank in verband met armoedebestrijding (zie bespreking door Stefan Rummens in *Oikos* 35). Francine Mestrum is één van de zeldzame Vlamingen die in de discussie over de relatie tussen politiek en economie op een onderbouwde manier de bakens probeert te verzetten. *Oikos* vond het de moeite waard nog even door te bomen over enkele aspecten die in boek werden aangestipt, zoals de rol van de staat in ontwikkeling, het historische perspectief en de band tussen ontwikkeling en veiligheid.

Oikos: Vertel eerst nog eens in een notendop waarom u met twijfels zit over de Millenniumdoelstellingen van de Verenigde Naties, de acht categorieën van indicatoren over armoede, honger, gezondheid, onderwijs, gendergelijkheid, milieu en partnerschappen voor ontwikkeling die in 2000 zijn vastgelegd en tegen 2015 gerealiseerd zouden moeten zijn.

Mestrum: “Eerst en vooral is het positief dat er opnieuw iets gebeurt. Dit is beter dan niets. Maar er zijn veel kanttekeningen bij te plaatsen. De doelstellingen zijn onvoldoende ambitieus.

Tegen 2015 de extreme armoede willen halveren, in plaats van uitroeien, dat is gezien de rijkdom in de wereld eigenlijk schandalig. Bovendien is het zeer de vraag of de doelstellingen wel gehaald kunnen worden. Ze gaan namelijk amper in op de structurele economische wanverhoudingen. In doelstelling 8 gaat het even over de schuldenlast en handel, maar voor het overige worden de spelregels van de neoliberale mondialisering niet in vraag gesteld. Binnen deze context geraken arme landen nooit uit het dal.”

Oikos: Welke elementen ontbreken er dan?

Mestrum: “Het beleid omtrent de Millenniumdoelstellingen stelt teleur over de vraag hoe je ontwikkeling tot stand brengt, hoe je de doelstellingen bereikt. Kwetsbare ontwikkelingslanden blijven onderworpen aan de keiharde mondiale concurrentie, aan de lage wereldmarktprijzen voor vele producten, aan de dominantie van multinationale ondernemingen uit het Noorden. Ze hebben weinig ademruimte om een deftig inkomen te verwerven en eigen ontwikkelingsprojecten op te bouwen in het belang van de lokale gemeenschap. Internationale instellingen als het IMF en de Wereldbank hechten nu voor het eerst sinds lang weer belang aan een goed functionerende staat, maar deze staat is er vooral om landen zo goed mogelijk aan de neoliberale mondialisering aan te passen. Deze visie wordt wel eens verpakt onder de noemer ‘good governance’ of ‘goed bestuur’. Dit betekent vooral de markt vlot laten functioneren, monopolies tegengaan, eigendomsrechten beschermen, economische infrastructuur en veiligheid. Wat ik echter mis, zijn hefboomen om de eigen sociaal-economische ontwikkeling terug in handen te nemen. Denk aan doordachte protectionistische maatregelen om prille industrieën en de landbouw te beschermen, regels om de activiteiten van multinationals beter te doen kaderen in de nationale ontwikkelingsdoelstellingen, de uitbouw van een sociale zekerheid en ondersteuning van het inkomen van de bevolking, kwestie van de economie op gang te trekken met een sterkere binnenlandse vraag. Neem Bolivia, waar de nieuwe linkse president Evo Morales van buitenlandse olie- en gasbedrijven eist dat ze meer van hun winsten met de lokale gemeenschap

delen. Een dergelijke politiek verdient steun van de internationale gemeenschap in plaats van misprijzen. Er zouden internationale normen kunnen worden opgesteld over de rechten van staten en de plichten van multinationals in verband met de exploitatie van natuurlijke rijkdommen. Internationale organisaties zouden regeringen ook kunnen ondersteunen met kapitaal en expertise om minder afhankelijk te zijn van buitenlandse concerns. Positief is dat mensen als Jeffrey Sachs, de coördinator van het VN-Millenniumproject, opnieuw gratis onderwijs en gratis gezondheidszorg voor de armsten op de agenda zetten. Dit zijn noodzakelijke voorwaarden voor ontwikkeling. Maar als dit moet gebeuren met privatiseringen, of als dit veronderstelt dat de sociale bescherming voor de niet-armen wordt afgebouwd, dan blijft er een probleem.

De doelstellingen spreken dan weer niet over het inkomen van de grote massa niet-extreem armen, die ook heel kwetsbaar zijn. Ze gaan ook amper over werk. Dit zijn thema's die wel aan bod kwamen in de slottekst van de VN-top over sociale bescherming in Kopenhagen in 1995. Dat is net één van de problemen in de internationale diplomatie. Sommige (goede) teksten raken heel snel vergeten, en met wisselend succes wordt telkens opnieuw het warm water uitgevonden. Dit scheidt weinig vertrouwen betreffende het welslagen van de Millenniumdoelstellingen. De VS-delegatie heeft zelfs geprobeerd de Millenniumdoelstellingen uit de conclusies van de Millennium+5-top van september 2005 te houden.”

Oikos: Is de stijging van de ontwikkelingshulp ook geen trendbreuk, die mede het gevolg is van de Millenniumdynamiek?

Mestrum: “Natuurlijk is dat een goede evolutie, maar het gaat over al bij al weinig geld. Gezien de budgettaire krapte in de meeste landen van het Noorden is er ook voor de komende jaren geen spectaculaire groei te verwachten. We moeten ook goed opletten voor statistische trucjes, waarbij asielbeleid en militaire operaties ook onder hulp ingedeeld worden. Via aflossing van schuld, winstpatriëring door multinationals, kapitaalvlucht door plaatselijke elites naar belastingparadijzen en andere kanalen vloeit er nog altijd meer geld uit het Zuiden weg. Dit gaat opnieuw over de spelregels van de wereldeconomie. De slottekst van de VN-conferentie over de financiering van ontwikkeling uit 2002 – de zogenaamde ‘Monterrey-consensus’ die volgens sommigen een breuk met de neoliberale ‘Washington-consensus’ betekent – blijft over deze spelregels al bij al erg vaag en verwacht veel van de aangekondigde toename van de hulp. Nogmaals, dit is positief, maar we moeten kritisch blijven als deze hulp niet samengaat met fundamentele hervormingen in het nationale en internationale economische beleid. Wat opgebouwd wordt met dat kleine beetje ontwikkelingshulp, wordt bijvoorbeeld weggespoeld door de moordende concurrentie uit China sinds dat land in 2001 tot de Wereldhandelsorganisatie is mogen toetreden. Daar kunnen Afrikaanse of Caribische textiel- en kledingfabrieken amper tegen op, met meer werkloosheid en armoede tot gevolg.

In verband met ontwikkelingshulp maak ik me ook zorgen over de link die meer en meer met veiligheid wordt gelegd. Het Noorden ziet in het Zuiden een aantal risico’s, zoals terrorisme, AIDS, migratie en economische instabiliteit, en raakt geneigd zijn hulp

vooral te richten op de voorkoming van dit soort problemen. Op die manier dreigt de agenda te versmallen, en dreigen bijvoorbeeld middelen afgeleid te worden naar defensie en weg van bevolkingen die het hard nodig hebben. Meer en meer gaan het ontwikkelingsbeleid en het veiligheidsbeleid over in elkaar. Waar eindigt ontwikkeling en waar begint de verdediging van het eigenbelang. Stuurde de Europese Unie militairen naar Kongo om het verkiezingsproces te ondersteunen of om haar grondstoffenaanvoer veilig te stellen? Het besef dat in een gemondialiseerde wereld door de onderontwikkeling van het Zuiden ook ‘eigen belang’ op het spel staat, zou een welkome extra-drijfveer voor solidariteit kunnen zijn. Maar deze benadering moet wel op een ruime manier worden ingevuld. Nu lijkt het vaak meer op een herkolonisering.”

Oikos: Vandaag is de neoliberale mondialisering een krachtig proces dat ontwikkeling bemoeilijkt. En tegelijkertijd is dit het dominante denkkader. Was het ooit anders?

Mestrum: “De ongelijke Noord-Zuidverhoudingen gaan natuurlijk al heel lang mee. Maar een interessante periode voor het debat was zonder meer de jaren 70. Het is heel zinvol die periode terug in herinnering te brengen en de ideeën die toen circuleerden te blijven bestuderen. In 1974 werd in de Algemene Vergadering van de VN de resolutie voor een ‘Nieuwe Internationale Economische Orde’ (NIEO) goedgekeurd. Deze tekst bevat verscheidene hefboomen om tot eerlijker verhoudingen en ontwikkeling te komen. Het ging over stabiele prijzen en afzetmarkten voor grondstoffen en landbouwproducten uit het Zuiden, regels voor multinationals (bijvoorbeeld de verplichting om een deel van de winst in het gastland

te herinvesteren of om tussengoederen op de lokale markt aan te kopen), technologie-overdracht naar het Zuiden en meer ontwikkelingshulp. Zodra landen een zeker inkomen, kapitaal en weerbaarheid hebben gevormd, kunnen ze intenser gaan deelnemen aan de internationale economie. Dat was het idee. Het NIEO-denken was ook richtinggevend voor andere internationale fora. Denk aan de conferentie in Alma-Ata in 1978 waar duidelijk werd gepleit voor sterke nationale gezondheidszorgsystemen en gratis gezondheidszorg voor de zwakste groepen. Door de economische crisis van de jaren 70, waardoor de onderhandelingspositie van het Zuiden verzwakte, en de neoliberale revolutie die erop volgde, zijn deze ideeën in de vergetelheid geraakt.

De NIEO-beweging is een voorbeeld van een visie die het marktgebeuren in bredere maatschappelijke doelstellingen wou inbedden. Deze gedachte hield in 1944 de economische denker Karl Polanyi in zijn *The Great Transformation* ook al bezig. Een losgeslagen economie, zoals het *laissez-faire* liberalisme van de negentiende eeuw en de jaren 1920, haalt de maatschappij onderuit en uiteindelijk de economie zelf. Als reactie ging de staat zich opnieuw meer met de economie bemoeien en gingen de samenlevingen zich beschermen met sociale zekerheid. Ook in West-Europa deden we dat. Het is geen toeval dat, naarmate sociale rechten worden afgebouwd en er meer onzekerheid heerst bij de mensen, racistische partijen van extreem-rechts weersucces hebben. Het

is geen toeval dat weer wordt gepleit voor meer politiek. Samenlevingen hebben slechts twee manieren om zich te beschermen: sociale bescherming of politiebescherming. Naarmate het ene verdwijnt krijg je meer van het ander. Vandaag moet de neoliberale mondialisering terug bedwongen worden. Het nationale kader, dat een buffer kan zijn tussen de economische mondialisering en de lokale gemeenschap, verdient herwaardering. De sturende economische rol van een democratische staat moet terug van onder het stof gehaald worden, zij het op een eigentijdse manier. Want de markt produceert geen sociaal-economische zekerheid, rechtvaardigheid en duurzaamheid. Eventueel kunnen ook macro-regionale constructies zoals de EU, de Mercosur in Zuid-Amerika of de ASEAN in Zuid-Oost-Azië een belangrijke rol spelen als buffer om autonome nationale en regionale dynamiek een kans te geven, in plaats dat verdienstelijke lokale ontwikkelingsmodellen door de uniformiserende mondialisering opgeslorpt worden. Sommigen pleiten voor een sociaal en ecologische mondialisering, maar de fundamentele vraag moet gesteld worden of doorgedreven mondialisering wel te corrigeren is. Zijn meer lokale en regionale productie, waardoor je minder transport hebt, maar wel meer lokale verankering en tewerkstelling, niet duurzamer?"

[Bio]

Dries Lesage, redactielid van Oikos